

ÎNCEPUTUL EXPERIMENTULUI CORPORATIST ÎN ROMÂNIA: CORPORAȚIILE ÎN PERIOADA 1902-1914

Alin BURLEC

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
E-mail: alinburlec@gmail.com

THE BEGINNING OF THE CORPORATIST EXPERIMENT IN ROMANIA:
CORPORATIONS BETWEEN 1902 AND 1914

Abstract: Corporatism was portrayed in the interwar period as a third way, an alternative to both capitalism and socialism. Between the two world wars, the new organizational model was widely debated by theorists, while, at different times, some countries adopted aspects of corporatism. However, the beginnings of this model can be traced back to the late Belle Époque period, a case in point being the corporatist experiment in Romania which began in 1902. Emerging as a reaction to the problems caused by the liberalization of labor legislation, the fear of socialism or the emergence of nationalism, both among the political elite and the tradesmen, the new workers' organizations were set up in almost all the towns of the Old Kingdom, as well as in some larger rural settlements. Initially seen as a solution to the problems that some workers faced, the way the corporations operated came to be criticized by politicians and a part of the working class, while giving socialists an opportunity to condemn the existing social order.

Keywords: Corporations, Working class, Labor legislation, Tradesmen, Nationalism.

Citation suggestion: Burlec, Alin. “Începutul experimentului corporatist în România: corporațiile în perioada 1902-1914.” *Transilvania*, no. 8 (2023): 52-66.
<https://doi.org/10.51391/trva.2023.08.08>.

Fenomenul corporatist a fost intens dezbătut în mediul academic din perioada interbelică și, mai apoi, din cea postbelică. În Europa, bazele corporatismului au fost puse spre sfârșitul secolului al XIX-lea, iar în România, termenul de „corporație” a apărut prin Legea Missir din anul 1902. Analiza fenomenului corporatist a luat avânt în România perioadei interbelice fiind pus în practică în ultimii ani ai domniei Regelui Carol al II-lea¹. Acest articol își propune să răspundă la o serie de întrebări cu privire la apariția și organizarea corporațiilor muncitorești. Vom începe prin a prezenta contextul în care au apărut primele dezbateri cu privire la acest model organizațional și principalele motive care au îndemnat elitele politice la adoptarea legislației cu privire la corporații. Mai apoi, vom scoate în evidență reacția social-democraților, atât cea inițială, din anul 1902, cât și schimbările de tactică survenite mai târziu. În ultima parte a articolului, vom trece în revistă cele

mai importante aspecte organizatorice ale corporațiilor.

(Re)apariția corporațiilor a avut ca efect elaborarea unor lucrări teoretice cu privire la vechile organizații și noile forme. Virgil Madgearu a publicat în anul 1912 o lucrare cu titlul *Bresle vechi și bresle noi*, iar în 1915 Constantin C. Numian și-a publicat teza de doctorat, care a avut un titlu identic cu broșura lui V. Madgearu². De asemenea, presa din perioada studiată a abordat subiectul, un exemplu fiind articolul scris de avocatul piteștean Șt. Chicoș și care a apărut în decembrie 1906 în ziarul *Universul*³. Cu toate acestea, cele mai cunoscute lucrări sunt ale lui Mihail Manoilescu, el însă abordând mai mult problema corporatismului în perioada interbelică⁴.

Istoriografia din perioada comunistă nu a fost preocupată de cercetarea corporațiilor și a breslelor⁵ din perioada 1902-1914, ele fiind considerate reacționare, iar atunci când au fost menționate de către istoricii

din perioada comunistă, au fost descrise doar prin prisma ideologiei socialiste ca fiind un instrument prin care elitele politice au dorit să împiedice dezvoltarea conștiinței de clasă și organizarea muncitorilor în sindicate⁶. În perioada postdecembristă, fenomenul corporatist din anii interbelici a fost obiectul unor studii de sociologie, politologie și istorie, însă corporațiile din 1902-1914 au fost, în continuare, ignorate.

Idea corporatistă a apărut în occidentul Europei ca urmare a perspectivei romantice în care erau descrise fostele bresle medievale de către o parte a elitelor care au fost deziluzionate de liberalism și sistemul democratic, însă și reticenti față de socialism și soluțiile stângii cu privire la înființarea sau modul de funcționare al organizațiilor sindicale. De asemenea, un mijloc de propagare a corporatismului a fost Biserica Catolică, mai ales după enciclica *Rerum Novarum* din 1891⁷. În România, cel care a readus chestiunea breslelor în discuție, a fost P.P. Carp, în anul 1881 și mai apoi în 1888. Ministrul conservator și-a început discursul din Parlament, cu ocazia dezbaterii din 1888, prin a constata decalajele dintre priceperea meșterului român și a celui străin, dar și preponderența celui din urmă. În acest context, breslele trebuiau să fie un mijloc prin care meșterii români să învețe meserie după preceptele moderne, dar și de a-i ajuta împotriva concurenței străine. Proiectul de lege a mai cuprins și unele aspecte legate de protecția muncii, despre igiena atelierelor, acestea fiind însă doar o punere în ordine a legislației deja existente. O noutate în domeniu ar fi fost crearea unor case de ajutor reciproc și participarea obligatorie la acestea, cotizația fiind de 4% din salariu⁸. Astfel, dorința reînființării breslelor a rezultat dintr-o dezamăgire față de efectele liberalizării în domeniul organizării muncii începută cu desființarea vechilor organizații în anul 1873, dar și datorită slabei pregătiri a meseriașilor români. Naționalismul a jucat un rol important în proiectul lui P.P. Carp, Mihail Manoilescu scoțând în evidență, în perioada interbelică, legătura strânsă dintre corporatism și naționalism, afirmând că cele două sunt identice⁹.

Revenind la P.P. Carp, liderul conservator a fost preocupat de rolul pe care străinii l-au avut în economia românească, afirmând că „străinul produce și românul consumă”. În acest scop, legea meseriilor de la 1888 ar fi limitat numărul străinilor înscrși în școlile de meserii¹⁰. Dezbaterile și soluțiile prezentate de liderul facțiunii junimiste trebuie puse într-un context mai larg, în care naționalismul economic devine tot mai important. Începând cu deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea, Dionisie Pop Marțian a atras atenția la faptul că subdezvoltarea poate duce la dependență economică față de alte state mai dezvoltate, autorul oferind drept exemplu rolul Austriei în economia Principatelor Române¹¹. Naționalismul economic a devenit mai important după ce elitele românești și-au îndeplinit cel mai important obiectiv politic, și anume obținerea

independenței. Tânărul stat trebuia consolidat, iar o economie puternică era esențială, mai ales că acumularea decalajelor a făcut ca România să devină tot mai dependentă din punct de vedere economic de țările importante de pe continent. Rezultatul a fost schimbarea politicii comerciale prin adoptarea protecționismului vamal începând cu anii '80 și elaborarea unei legislații de încurajare a industriei, cel mai cunoscut rezultat fiind Legea pentru încurajarea industriei din anul 1887. Limitarea influenței străinilor în industrie reiese și din acest act legislativ, stabilimentele industriale ce au intrat sub incidența legii, fiind obligate ca 2/3 din personal să fie format din români.. Influența corporatismului catolic nu a jucat vreun rol în dezbaterile din spațiul românesc, ținând cont că în Vechiul Regat, catolicismul nu a avut influență. De asemenea, proiectul lui P.P. Carp a fost lansat înainte de publicarea enciclicei *Rerum Novarum*.

Liderul conservator nu a reușit să treacă proiectul prin Parlament, iar următoarea încercare de legiferare a avut loc abia în 1901, când conservatorii au încercat, din nou, să reglementeze situația meseriașilor. De data aceasta, cel care a elaborat un proiect de lege a fost N. Filipescu, ministrul domeniilor de la acea vreme. În anul 1901, discuțiile au conținut trimiteri clare la trecutul în care vechile organizații de breaslă reglementau relațiile de muncă. În expunerea de motive a legii, ministrul N. Filipescu a făcut, la fel ca și P.P. Carp în 1888, trimitere la problemele cauzate meseriilor de libertatea absolută în domeniul muncii. Efectele negative, mai ales cele generate de criza din anii 1900-1901, au fost atât de mari încât, potrivit ministrului conservator, și cei care au catalogat inițiativa conservatoare de la 1888 drept reacționară, medievală și apropiată de Regulamentul Organic, au acceptat principiile proiectului de lege al conservatorilor¹². Un articol din oficiosul conservator, a lăudat vechea legislație din perioada Regulamentelor Organice. Una dintre problemele amintite și la 1888, aceea a concurenței străine, a rămas un punct important, iar principiul libertății muncii a fost considerat cauza preponderenței străinilor în cadrul muncitorimii din România¹³. Prin revenirea în discuție a Regulamentelor Organice, discursul de la începutul secolului al XX-lea a căpătat o caracteristică importantă care a stat la baza corporatismului, și anume imaginea pozitivă a vechilor organizații din Evul Mediu care au rezistat până în perioada modernă. De asemenea, faptul că tabăra conservatoare a fost cea care a inițiat aceste dezbateri, nu a reprezentat o pură întâmplare, o parte a conservatorilor considerând că vechea organizație socială a fost mai apropiată de tradițiile Principatelor, și astfel mai potrivită decât schimbările aduse de generația pașoptistă care au înlocuit sistemul Regulamentar cu unul liberal.

Până la urmă nici proiectul lui N. Filipescu nu a devenit lege, guvernul conservator fiind înlocuit cu unul liberal înainte ca ministrul să poată trece legea prin Parlament.

Cu toate acestea, presiunea reglementării chestiunii meseriilor a crescut odată cu trecerea timpului ca urmare a agitațiilor întreprinse de mișcarea meseriașilor, o grupare naționalistă care a activat în perioada 1900-1914. Campania a continuat până în martie 1902, când o lege a meseriilor a fost votată de Parlament. Acțiunile acestei mișcări naționaliste au avut și un episod violent, când pe 12 februarie 1902 s-au luptat cu Jandarmeria la poalele Dealului Mitropoliei, sediul Parlamentului¹⁴.

Sarcina guvernului liberal a fost de a adopta o legislație care să fie acceptată de către meseriași, dar și să explice schimbarea din interiorul taberei liberale, căci ei au fost criticii vehemenți ai proiectului conservator de la 1888, invocând întoarcerea la o organizație medievală. În expunerea de motive a Legii Meseriilor, ministrul liberal Basile Missir, a atins și problema libertății izvorâte din ideile Revoluției Franceze și aparenta îngrădire adusă de noua lege. Soluția pentru protejarea meseriașilor și conservarea principiului libertății, a argumentat ministrul liberal, trebuia găsită în încurajarea asociațiunii. Dificultățile întâmpinate de meseriași nu au fost un efect al ideilor Revoluției Franceze, ci al situației interne din unele state care au introdus principiile de la 1789. În Franța, sindicatele au luat locul vechilor corporații, la fel cum s-a întâmplat și în Marea Britanie. De cealaltă parte, însă, în Germania, Austria sau Ungaria, asociaționismul nu a fost îndeajuns. B. Missir a subliniat faptul că libertatea de a activa în orice profesie a rămas o realitate și în conformitate cu normele dreptului internațional de la acea vreme. Termenul de „corporație” a fost explicat, argumentând alegerea denumirii prin faptul că, spre deosebire de Franța¹⁵, în România nu a avut o conotație negativă. Totuși, unele cuvinte au fost înlocuite și în legea liberală, astfel „stăpân”, „meșter”, „calfă”, „ucenic” și „breaslă”, au devenit „patron”, „maestru”, „lucrător”, „elev” și „corporațiune”. Principiile liberale erau apărate ca urmare a faptului că o corporație putea fi înființată prin vot într-o localitate care avea cel puțin 50 de meseriași, însă odată decisă crearea organizației, toți meseriașii erau obligați să devină membri¹⁶.

Apărarea principiilor liberale, cel puțin așa cum erau ele înțelese de liberalii autohtoni, a fost un punct atins și de deputatul I. Radovici. În primul rând, argumenta parlamentarul, partidul liberal nu a fost niciodată adeptul principiilor liberalismului economic. În al doilea rând, corporațiile descrise de Legea Missir au fost în spiritul ideilor grupării politice, deoarece lăseau înființarea acestora la latitudinea meseriașilor, dar și pentru că patronii și lucrătorii aveau drept de vot egal¹⁷.

Cele două proiecte legislative, de la 1888 și 1901, iar mai apoi Legea Missir au avut un punct comun cu privire la aria de aplicabilitate, ele cuprinzându-i doar pe meseriașii din ateliere, nu și pe muncitorii din fabrici. Problema legată de includerea meseriilor și marii industrii într-o singură organizație a fost readusă în discuție, în literatura de specialitate din România, și

de către Mihail Manoilescu. Teoreticianul din perioada interbelică a considerat că cele două categorii nu ar trebui incluse în aceeași corporație datorită inegalității dintre marele industriaș și meseriaș¹⁸. Victor Rizescu, la rândul său, a descris opera de legiferare ca fiind de natură semicorporatistă, luată după model german, austriac și maghiar, și prezentată drept o soluție rapidă pentru problemele cauzate de regimul libertății muncii și în ton cu adoptarea modelului economic protecționist¹⁹.

Criticile cu privire la corporații au apărut odată cu încercările de legiferare. Atât P.P. Carp, cât și Basile Missir, au recunoscut faptul că proiectele lor au fost inspirate de legislația din alte state, aceasta fiind și una dintre criticile aduse de Virgil Madgearu. Economistul român a fost nemulțumit de faptul că Legea de la 1902 nu a fost precedată de o cercetare a tradițiilor industriale din spațiul românesc. Totodată, V. Madgearu a considerat corporațiile ca fiind nepotrivite cu sistemul economic existent la acea vreme, deoarece meseriile moderne erau mult mai variate decât în trecut²⁰.

Teama de socialism și conflictul între grupurile sociale a fost un alt motiv al dezvoltării doctrinei corporatiste, iar această temă discursivă a existat în spațiul românesc încă de la dezbaterile din 1888. Legea a fost prezentată drept o încercare de armonizare a claselor sociale și de ai opri pe muncitori să adere la socialism²¹. Nu am găsit informații suficiente cu privire la discuțiile socialiștilor și conservatorilor din spațiul public, însă în București au existat manifestații pro și contra legii. Într-un astfel de caz, atunci când politicianul conservator I. Brătescu a ținut un discurs la o întrunire a meseriașilor din Capitală, socialiștii au încercat să întrerupă evenimentul²².

În România, discuțiile din 1888 și 1901-1902 pe marginea problemei meseriașilor, au venit în contextul în care mișcarea socialistă a fost foarte slabă. În 1888, ea abia se coagula și încă făcea primii pași spre penetrarea în rândul muncitorimii. La 1900-1901, mișcarea socialistă s-a regăsit într-o criză profundă și nu a putut oferi o critică susținută. Campaniile social-democraților împotriva corporațiilor au început abia după anul 1905. Expunerea de motive scrisă de Basile Missir nu a menționat sindicatele interne, chiar dacă asociațiile sindicaliste din Franța și „trade union” din Marea Britanie au fost amintite. Mai mult, ministrul liberal a considerat că în România, cu excepția unor case de ajutor mutual, nu s-a întreprins nimic cu privire la protecția intereselor muncitorilor. Cel mai probabil, ministrul a considerat că experimentul socialist a eșuat odată cu dezintegrarea primei mișcări social-democrate în 1899-1900.

În analiza sa cu privire la Legea Meseriilor, avocatul Șt. Chicoș a evidențiat schimbările sociale din Occident care au dus la dispariția vechilor bresle, subliniind faptul că noile organizații apărute recent în Europa au fost diferite de cele medievale, deoarece accesul era deschis tuturor²³. Avocatul piteștean a indicat și alte mijloace prin care meseriașii puteau fi ajutați, referindu-se

la reglementarea unor aspecte ale muncii (reducerea numărului de ore lucrate sau limitarea muncii pe timpul nopții), instituirea unor asigurări de stat în caz de boală, ori punerea la dispoziție a creditelor ieftine²⁴. Tema armoniei sociale a fost atinsă și în seria de articole apărute în *Universul*, însă nu teama de socialism a fost motivul invocat, ci ideea de a opri dezechilibrul social cauzat de dispariția meseriașilor. Aceștia, considera avocatul, urmau să dispară în mai toate domeniile ca urmare a concurenței cu marea industrie, totuși, evoluția ar fi trebuit să fie lentă, iar măsurile de ajutorare, trebuiau să aibă rolul limitării efectelor negative în plan social²⁵.

Revenind la ideologie, putem afirma faptul că dezbaterile cu privire la corporații nu au avut la bază percepțe bine definite, așa cum a fost cazul în perioada interbelică. Cu toate acestea, unele din punctele de bază ale corporatismului, cum ar fi reacția la regimul liberal al relațiilor de muncă, sau frica de socialism, au fost prezente, în proporții diferite, începând cu anul 1888. Experimentul corporatist a fost aplicat într-o măsură mai restrânsă în cea mai mare parte a perioadei 1902-1914, mai precis, în ateliere și nu în fabrici. Extinderea corporațiilor pentru a include și pe muncitorii din fabrici ca urmare a Legii Nenițescu din 1912, nu s-a făcut ca urmare a unor idei doctrinare clare. Modificarea a fost cauzată de faptul că meseriașii se declarau lucrători în fabrică pentru a nu plăti cotizațiile către corporație, însă cereau ajutoare de la casele corporațiilor pe motiv că aveau brevetul de meseriaș. Adăugarea breslelor în Legea din anul 1912, a venit tot dintr-o necesitate organizatorică, deoarece corporațiile cuprindeau toți meseriașii, indiferent de profesie, chiar dacă aveau nevoi diferite²⁶. Toate acestea, indică faptul că ideile corporatiste erau la început, însă au fost baza dezvoltării teoretice din anii interbelici.

Gruparea social-democrată a fost cea mai critică la adresa ambelor legi, însă la început, reacția a fost total opusă. I. Iacoș și V. Petrișor au catalogat atitudinea inițială a socialiștilor drept confuză, Al. Ionescu îi îndemna pe muncitorii socialiști să facă propagandă în interiorul corporațiilor²⁷. Același Al. Ionescu a considerat legea drept „civilizată”, reprezentând un pas important în reglementarea muncii și criticând pe meseriașii care se opuneau proiectului²⁸. I.N. Armașu a descris legea ca având un „pronunțat caracter democratic”, deoarece cuprindea o serie de reglementări cu privire la protecția muncitorilor. Datoria muncitorilor conștiinței era de a nu împiedica o astfel de reformă utilă²⁹. Ioan Nădejde, care la acea vreme încă mai colabora cu socialiștii, i-a descris drept barbari pe cei din mișcarea meseriașilor care s-au opus legii, iar muncitorii ar fi trebuit să apere proiectul și să se asigure că va fi votat³⁰.

Atitudinea tipografului Al. Ionescu, de deschidere spre corporații, s-a manifestat și ulterior, într-o anumită măsură. El a fost o figură importantă în cadrul primei mișcări socialiste și i-a ajutat pe social-democrați chiar și

după 1900. Între timp, a devenit proprietarul unui atelier tipografic. Într-un interviu din anul 1909, a recunoscut faptul că a fost adeptul intrării muncitorilor în corporații, fiind ales vice președintele corporației artelor grafice, în timp ce Emil Socec era președinte. După retragerea celui din urmă, Al. Ionescu a preluat funcția de conducere în corporația tipografilor, descoperind mari nereguli în contabilitatea organizației, astfel că și-a dat demisia, ajungând la concluzia că sindicatele sunt mai potrivite pentru apărarea intereselor lucrătorilor³¹.

După cristalizarea mișcării socialiste începută în jurul anului 1905, critica asupra Legii Meseriilor a devenit unul din punctele centrale ale propagandei socialiste. Este posibil ca o parte din încrederea (re)câștigată de socialiști în rândul muncitorilor, să fi venit ca urmare a campaniei împotriva corporațiilor, mai ales că acestea au devenit nepopulare în rândurile unei părți a muncitorimii. Atacurile la adresa corporațiilor se rezumau la faptul că organizațiile înființate de patroni și burghezii erau reacționare, medievale și nu apărau interesele de clasă ale muncitorimii³². La conferința de înființare a Comisiei Generale a Sindicatelor din România din 1906, atitudinea sindicaliștilor față de corporații a făcut subiectul unui raport, iar discuțiile au fost, cu o singură excepție, de condamnare și boicotare a acestor organizații impuse de stat. Dr. Păcurariu (pseudonimul lui L. Ghelerter) de la Cercul România Muncitoare din Iași a considerat că muncitorii socialiști trebuiau să fie activi în corporații și să intre în conducerea lor. Sindicatele puteau fi oricând desființate de stat, însă nu și corporațiile, iar muncitorii nu puteau fi dați afară din asociațiile înființate pe baza Legii Missir. De asemenea, ar fi trebuit profitat de casele de ajutor, ușurând astfel povara de pe sindicatele social-democrate. Rezoluția votată de congresul socialiștilor din 1906 a combinat într-o oarecare măsură cele două poziții. Muncitorii puteau să facă parte din corporații, dar în același timp să înceapă munca de propagandă în favoarea sindicatelor, însă trebuiau să evite ocuparea funcțiilor de conducere³³. Spre sfârșitul anului 1906, campania împotriva corporațiilor a început să ia proporții din ce în ce mai mari, în luna decembrie a acelui an, în București a avut loc un miting la care au participat peste 4.000 de oameni. De-a lungul anilor, în toată țara au avut loc numeroase întruniri contra acestor organizații³⁴. Gheorghe Cristescu a tratat, pe scurt, atitudinea socialiștilor față de corporații, arătând că până la urmă și unii lideri social-democrați ca I.C. Frimu sau V. Anagnoste au intrat în comitetele corporațiilor, un socialist devenind chiar și președintele unui comitet³⁵.

Prima lege a meseriilor a fost votată de Parlamentul dominat de Partidul Național Liberal, în martie 1902, iar punerea în dezbateră a proiectului de lege a avut loc după presiunile exercitate de mișcarea meseriașilor. Legea a reglementat relațiile dintre patroni și muncitori sau ucenici și a introdus sistemul corporațiilor. Cele trei stagii existente în meseriile din România au fost păstrate, ele

fiind meseriaș, lucrător și elev. Pentru a-și putea exercita meseria, doritorii aveau nevoie de un brevet eliberat de comitetul corporației, în timp ce lucrătorul avea nevoie de un carnet care era reținut de patronul la care lucra. Cetățenii străini erau liberi să-și exercite meseria dacă statul lor de proveniență permitea românilor să lucreze. Persoanele fără protecție, cele mai multe fiind evrei, nu trebuiau să aducă o astfel de dovadă. Corporațiile puteau fi înființate doar în localitățile care aveau un minim de 50 de lucrători, și doar după ce jumătate plus unul dintre aceștia votau înființarea organizației. Odată fondată, toți meseriașii și muncitorii erau obligați să devină membri. Corporațiile erau considerate persoane juridice și, după posibilitate, trebuiau să înființeze case de ajutor reciproc, școli speciale și de adulți, și nu în ultimul rând, birouri de plasare pentru lucrători și elevi. Corporația avea adunarea generală și comisia de arbitrii drept foruri de conducere. Autonomia organizațiilor de la 1902 a fost limitată, deoarece conducerea era numită de către Camerele de Comerț și Industrie, cu aprobarea Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor. Guvernul avea un comisar de corporație, ales dintre membrii săi. Adunarea generală deținea atribuții limitate, în special de control a contabilității corporației, votarea regulamentului interior și aprobarea cotizațiilor. Comisia de arbitrii era formată din cinci persoane: președintele (comisarul guvernului), doi membri aleși de patroni și doi aleși de muncitori. Rolul era de aplanare a conflictelor de muncă. A existat o perioadă de pregătire pentru punerea în aplicare a legii, ea intrând în vigoare după șase luni de la publicarea în Monitorul Oficial³⁶. Statutele corporațiilor și regulamentul de aplicare a legii, au amplificat articolele din Legea Meseriilor³⁷. În esență, noile organizații înființate, au fost complet dependente de stat, ele neavând vreo putere reală. Într-un articol din oficiosul mișcării meseriașilor, corporațiile au fost comparate cu vechile starostii, concluzia fiind că vechile asociații aveau o mai mare importanță, actele lor erau controlate de domnie, iar domnitorul primea sfaturi de la starosti. Corporațiile organizate pe baza Legii Missir, pe de altă parte, nu aveau nici măcar puterea de a-și alege funcționarii, iar în provincie erau influențate de schimbările politice³⁸.

Corporațiile nu au intrat în relații directe cu statul, postul de intermediar fiind ocupat de Camerele de Comerț și Industrie. Acestea au avut rolul de aprobare a statutelor și regulamentelor întocmite de corporații, de emitere a brevetelor și carnetelor, și de numire (cu acceptul ministerului) a conducerii corporațiilor. Conform articolului 97 din Legea Missir, pentru îndeplinirea acestor sarcini, a fost creată o nouă secțiune în cadrul Camerelor. În București, secțiunea a fost formată din șase membri aleși de către Camera de Comerț și Industrie din Capitală, iar alți șase de către comitetele corporațiilor. În provincie, numărul de membri a fost de șase, cu câte trei reprezentanți din partea Camerelor

de Comerț și organizațiilor corporatiste. În lege, ele nu au primit o denumire proprie, însă în regulamentul sunt menționate Camerele de Meserii, denumire utilizată cât timp legea a fost în vigoare.

Camera de Meserii din București a fost înființată pe 7 iunie 1903³⁹. Acțiunea a fost precedată de alegerea reprezentanților meseriașilor, scrutin care s-a lăsat cu amenințări de anulare a rezultatelor, chestiunea culminând cu trimiterea unei delegații a mișcării meseriașilor la ministrul Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor⁴⁰. Darea de seamă a Camerei pe 1903-1904, poate oferi câteva informații cu privire la activitatea acesteia. Pe parcursul unui an, au fost convocate 34 de ședințe (în două cazuri nu a existat cvorum) în care s-au aprobat statutele a 17 corporații în București și 3 în provincie, s-au rezolvat apeluri cu privire la acordarea brevetelor și carnetelor, s-au aprobat bugetele corporațiilor, au acționat drept un liant între corporații și autorități, nu în ultimul rând, întreprinzând mai multe anchete la diferite corporații⁴¹.

Legea Missir ar fi trebuit să intre în vigoare în septembrie 1902, după expirarea perioadei de șase luni necesare pregătirii punerii în aplicare, însă într-un număr apărut în 12 ianuarie 1903 în *Meseriașul Român*, fostul socialist Tache Georgescu, care pentru o perioadă a aderat la mișcarea meseriașilor, și-a exprimat nemulțumirea față de tergiversările guvernului legate de punerea în aplicare a legii⁴². Prima corporație⁴³ a apărut abia pe 29 decembrie 1902, plăpumiarii din București fiind cea dintâi profesie care a reușit înființarea organizației, autorul articolului apreciind faptul că a fost formată exclusiv din lucrători români⁴⁴. Făcând o scurtă comparație a numelor adoptate de corporații și sindicate, putem observa diferențele ideologice ce au stat la baza organizațiilor. Cele mai multe au avut denumiri comune care specifică meseria, unele erau sindicate mixte sau corporații ale meseriilor unite. Totuși, în cazul corporațiilor se mai regăsesc și motive religioase cum ar fi Corporația Sf. Gheorghe sau Sf. Constantin și Elena, Sf. Treime, Sf. Spiridon; istorice, cum ar fi Știrbei Vodă sau Mihai Bravul; ori legate de dinastie: Leagănul Dinastiei Românilor, Regele Carol sau Principele Nicolae.

Procesul de înființare a corporațiilor a fost, se pare, însoțit de unele probleme organizatorice din partea guvernului și confuzie cu privire la chestiunile administrative. Într-un articol din martie 1903, deci la un an de la votarea legii și aproximativ două luni de la înființarea primei corporații, guvernul nu a numit comisari pe lângă corporații, problema statutelor încă nu a fost rezolvată și nici măcar nu se știa cine trebuia să întocmească registrele contabile⁴⁵.

Prin Legea Missir, noile organizații au avut drept sarcină înființarea caselor de ajutor reciproc, a birourilor de plasare și școlilor speciale. În anul 1908, toate corporațiile au avut case de ajutor reciproc, deși în patru cazuri au existat probleme de funcționare. Tot

În același an, au existat birouri de plasare pe lângă șase corporații, în timp ce doar cinci organizații au putut susține școli speciale. Conform lui A.V. Gîdei, șeful Serviciului Meseriilor și Industriei Casnice, principalul motiv pentru care corporațiile nu și-au putut îndeplini pe deplin sarcinile cu privire la ajutorul reciproc, birouri sau școli a fost neplata cotizațiilor de către meseriași și lucrători. La nivel național, în aprilie 1908, doar 18,49% din membrii corporațiilor erau la zi cu plata cotizațiilor. Au existat diferențe mari între organizații cu privire la acest aspect. Cele mai ridicate procentaje s-au găsit la Corporațiile Meseriilor unite din Baia de Aramă (75%), Târgu Jiu (74,54%) și Sinaia (73,66%). La polul opus al clasamentului s-a aflat Corporația Grupa II din Giurgiu (0,38%), cea a rotarilor din Brăila (3,64%) și cizmarii din Ploiești (3,68%)⁴⁶. Pentru trei organizații nu a fost trecută nici o cifră, însă este neclar dacă acest lucru a însemnat că nimeni nu a plătit cotizația, ori datele nu au putut fi colectate sau înregistrate. Au existat încercări de remediere a situației, un exemplu fiind cu ocazia completării legii din anul 1906. Nu au existat schimbări majore, însă acum a fost introdus un post de perceptor special, câte unul în fiecare capitală de județ⁴⁷.

După titlul avut, 76,68% dintre maiștrii patroni nu erau la zi cu plata cotizației, la fel ca și 77,28% maiștri conducători și 84,15% dintre lucrători. Din punctul de vedere al naționalității, 81,45% dintre români, 78,24% dintre evrei și 78,14% străini nu și-au plătit cotizația. A.V. Gîdei a încercat, pe scurt, să explice cauzele pentru care membrii corporațiilor nu își achitau cotizațiile. Prima explicație s-a legat de lipsa unui spirit asociaționist printre muncitori, mai ales că au existat diferențe mari între breslele din același oraș. Cofetarii din București au avut o rată a plății cotizațiilor de 68%, în timp ce tâmplarii din Capitală doar 5,91%. O altă explicație găsită a fost aceea a diferențelor de mentalitate dintre județe, însă nu a oferit mai multe detalii. Propaganda

făcută de alte organizații muncitorești a avut și ea un rol în îndepărtarea muncitorilor de corporații. Diferența dintre români, pe de-o parte, și evrei sau străini, pe de alta, a fost pusă pe seama unei presupuse lipse a spiritului sociabil⁴⁸. Nu suntem de acord cu autorul studiului, deoarece, atât în cazul străinilor sau evreilor, cât și în cazul românilor, ratele sunt extrem de ridicate. Nu susținem nici argumentul că lucrătorii ar fi sensibil mai reticenți la plata cotizațiilor, căci, din nou, procentajul este unul destul de apropiat.

Cauza reticenței patronilor și lucrătorilor față de corporații trebuie căutată în alt loc. Pe de-o parte, lipsa spiritului asociaționist a fost real, iar social-democrații, de asemenea, s-au plâns de nestatornicia muncitorilor și neplata cotizațiilor către sindicate. Cu toate acestea, un rol important în relativul eșec al corporațiilor a fost organizarea deficitară și problemele de corupție din interiorul lor. Presa socialistă a publicat numeroase articole și știri cu privire la abuzurile din organizații, cum ar fi cazuri de fraude financiare, maltratarea muncitorilor de către conducerea organizației, nerespectarea regulamentului corporației sau mită⁴⁹. Chiar și oficiosul mișcării meseriașilor, ziarul *Meseriașul Român* a publicat mai multe articole în care au fost semnalate o mulțime de nereguli identificate în cadrul corporațiilor⁵⁰.

Conform statutului tip al caselor de ajutor, cotizația muncitorilor reprezenta 2% din salariu, iar cea a patronilor 1%⁵¹. *Ancheta* din 1908 conține date statistice cu privire la cheltuielile caselor de ajutor între 1 aprilie 1906 și 31 martie 1907⁵². Informația este destul de detaliată, sumele fiind împărțite pe fiecare breaslă, dar și pe criteriul cetățeniei. Vom prezenta, însă, doar cifrele totale pentru fiecare tip de ajutor ale celor 5.238 de persoane care au necesitat susținere în valoare totală de 127.915 lei și 52 de bani.

Tabel V: Ajutoarele acordate de casele de ajutor reciproc de pe lângă corporații între 1 aprilie 1906 și 31 martie 1907

Medicamente		Ajutoare în caz de boală		Ajutor pentru înmormântare	
Maiștri	Lucrători	Maiștri	Lucrători	Maiștri	Lucrători
29.457 lei și 14 de bani	20.320 lei și 28 de bani	18.945 lei și 30 bani	32.908 lei și 65 bani	14.699 lei și 55 bani	11.585 lei și 60 bani

Ca urmare a faptului că o mare parte din muncitorii din industria mică și mijlocie au intrat sub incidența legii, putem spune că, pentru prima dată, o mare parte a lucrătorilor au avut o plasă de siguranță prin casele de întraajutorare. Cele mai multe subvenții s-au acordat pentru cazurile de boală, costul pentru acoperirea medicației fiind pe locul al doilea, dar la o distanță mică de prima poziție, în timp ce ajutoarele pentru înmormântare au reprezentat cea mai mică parte. Cele două categorii de muncitori au primit sume aproape egale, meseriașilor li s-a acordat 63.101 lei și 99 bani, în timp ce lucrătorii au primit 64.814 lei și 53 de bani.

Nu avem informații cu privire la corporațiile care au avut birouri de plasare și școli speciale, însă presa a oferit câteva știri, este drept, lacunare, cu privire la acestea. În chestiunea birourilor, în octombrie 1903, Camera de Meserii a Capitalei a trimis o circulară corporațiilor din București pentru a înființa secții pe lângă corporații⁵³. Răspunsul lor a rămas necunoscut, însă cel mai probabil, apariția birourilor de plasare a mai durat ceva timp, căci doar în 1907 a fost elaborat statutul pentru ele de către Camera de Meserii din Capitală. Acest statut clarifica modul de operare a birourilor, ele trebuind să țină două registre, unul pentru cererile patronilor care căutau

lucrători sau ucenici, iar celălalt pentru muncitorii care doreau să găsească un post într-un atelier ce aparținea corporației respective. Amenzile administrate pentru încălcarea statutului, trebuiau folosite pentru ajutorarea elevilor în caz de boală sau deces,⁵⁴ însă în stadiul actual al cercetării, nu am putut stabili dacă un astfel de fond a fost creat. Birourile de plasare nu reprezentau un mod de a găsi angajați sau locuri de muncă la nivel național, ci doar la nivelul corporației care avea un asemenea birou. Avocatul Șt. Chicoș a remarcat și el aria de activitate restrânsă a birourilor, acest lucru fiind și cauza rezultatelor „mai mult de cât mediocre” până la data scrierii articolului din *Universul*⁵⁵.

Informațiile sunt la fel de incomplete cu privire la școlile speciale, iar cel mai probabil nu a existat un curriculum unic pentru aceste școli, chiar dacă alte aspecte din organizația corporațiilor se bazau pe statute tip. O problemă care cu siguranță a împiedicat uniformizarea materiilor, a fost cea a cadrelor didactice. Chiar și în ipoteticul scenariu în care fiecare corporație ar fi putut înființa o școală, era imposibil să găsească cadrele didactice necesare, în special în orașele mici. La Galați, din inițiativa unor tâmplari din corporație, o școală a fost înființată în anul 1904. Conform programului menționat în *Meseriașul Român*, școala funcționa în zilele de marți, joi și sâmbătă între orele 20 și 22. Materiile predate au fost tehnologia, limba germană, desenul, dreptul, contabilitatea și o conferință în fiecare sâmbătă⁵⁶.

Corporațiile au fost, în cel mai bun caz, un semieșec, cel mai bun indiciu în fiind rata foarte scăzută a cotizațiilor într-o organizație în care, odată înființată, participarea a fost obligatorie. O ultimă încercare de ameliorare a situației din corporații a avut loc în anul 1912, în timpul guvernării conservatoare, prin Lega Nenițescu. Această lege a avut un caracter cuprinzător, schimbând părți din Legea Missir și implementând sistemul de asigurări sociale în România. În rândurile care urmează, ne vom concentra doar pe schimbările cu privire la corporații.

Din multe puncte de vedere, legea din 1912 a fost asemănătoare cu cea votată de Parlament în anul 1902, însă au existat și unele schimbări semnificative. În primul rând, sub incidența legii au fost incluși și muncitorii din orice întreprindere industrială, inclusiv fabrici, mine și cariere, ei fiind incluși doar în corporații, nu și în nou formatele bresle. S-a introdus termenul de „călfiță”, o etapă intermediară între ucenic și calfă, și care trebuia să dureze un an dacă ucenicul nu se mutase la un alt patron sau doi ani în cazul în care se schimba locul de muncă. Corporația nu a fost eliminată de legislația adoptată în anul 1912, însă organizarea ei s-a schimbat. Într-un fel, corporația a fost înlocuită de breaslă. Cea din urmă putea fi înființată de cel puțin 25 de meșteri din aceeași meserie. Odată constituită, ea obținea statutul de persoană juridică și avea aproximativ aceeași organizare ca și corporațiile definite de legislația de la 1902, cu adunare generală și un comitet de conducere format

din trei membrii cu drepturi politice și civile. Străinii (imigranții) și evreii fără cetățenia română puteau face parte din bresle și corporații, însă nu și din conducerea lor. Mai multe bresle formau o corporație, însă cea din urmă trebuia să fie formată din cel puțin o mie de membri. Mai multe corporații formau o „federală”, având ca scop construirea de spitale, dispensare, sanatorii sau școli pentru ucenici. Toate cele trei organizații, dar și administrarea asigurărilor sociale se aflau sub conducerea Casei centrale a meseriilor, creditului și a asigurărilor muncitorești⁵⁷. Casa centrală a preluat rolul de control, deținut înainte de Camerele de comerț și cele de meserii, astfel că se poate observa o mai mare centralizare din partea guvernului. La fel ca în cazul Legii Missir, comisiile de judecată au avut rolul de arbitraj în legătură cu neînțelegerile dintre membrii corporațiilor sau noilor bresle.

În expunerea de motive pentru legea din 1912, ministrul conservator Dimitrie Nenițescu a motivat înființarea breslelor de meserii prin faptul că în corporații au intrat meserii diverse, fără să aibă vreo legătură una cu alta, afectând interesul profesional al fiecărui domeniu. Înființarea Casei centrale a fost făcută pentru centralizarea problemelor legate de meseriași, muncitori și asigurărilor sociale, mai ales că una din problemele Legii Missir a fost faptul că administrația corporațiilor a avut de suferit de pe urma lipsei unei autorități centrale. Incluziunea personalului lucrător din fabrici a venit pe fondul migrației acestora între atelier și fabrică (motiv pentru care se eschivau de la plata cotizațiilor, însă cereau ajutoare de la casa de întrajutorare), astfel că legiuitorul a decis includerea lor în corporație pentru a beneficia de asigurările muncitorești⁵⁸.

Liberalii au descris Casa centrală drept „polițienească”, considerând că îngreună libertatea muncitorilor⁵⁹, în timp ce fostul ministru liberal M. Orleanu a dezaprobat, într-un mod foarte dur, prima parte a legii. (Re)introducerea breslelor a fost caracterizată de acesta drept un procedeu medieval, conservatorii ignorând problemele corporațiilor de la 1902, și anume faptul că organizațiile prea mici nu-și puteau îndeplini sarcinile primite prin lege. Erau de părere că includerea uvrierilor din fabrici nu ar fi fost potrivită, toate țările încercând să ia măsuri pentru a-i proteja pe meseriași în fața concurenței cu fabricile. O altă problemă scoasă în evidență a fost faptul că cei fără meșteșug, adică cei din fabrici, erau obligați să cotizeze pentru susținerea școlilor de ucenici⁶⁰. Conservator-democrații, prin vocea liderului lor, Tache Ionescu, nu au comentat, în Parlament, dispozițiile legii, însă referirile legate de organizarea meseriilor, au fost considerate inoportune, deoarece ar fi afectat libertățile individuale și încurajau dominația autorităților⁶¹. Socialiștii au fost poate cei mai aprigi critici ai noii organizări a meseriașilor. Ei au reiterat, în mare parte, punctele menționate mai sus, însă, utilizând un limbaj mult mai dur, cel mai bun

exemplu fiind broșura lui Cristian Racovski în care legea era descrisă drept „tiranică” și „anticonstituțională”⁶².

Atitudinea mișcării meseriașilor a evoluat, de la o reacție inițială eminentă pozitivă, la exprimarea unor nemulțumiri, după ceva timp. Gh. Stănescu, șeful clubului meseriașilor, a scos în evidență faptul că includerea sub incidența legii a muncitorilor din fabrici a fost un deziderat al grupării pe care o conducea. Înființarea breslelor pe meserii a fost și ea lăudată pentru că a fost formată de meseriași din același domeniu, ușurând unele proceduri administrative. Legea Missir a permis formarea corporațiilor compuse din muncitori cu diferite specializări, existând probleme atunci când, spre exemplu, o comisie formată din tipografi trebuia să elibereze un certificat de competență pentru un metalurgist. Chiar și crearea Casei centrale a fost pusă într-o lumină pozitivă de către liderul mișcării meseriașilor, considerând că ea ar fi avut autonomia necesară și baze solide⁶³. Cu toate că într-un articol din *Meseriașul Român*, Legea Nenițescu a fost prezentată drept o victorie a mișcării meseriașilor,⁶⁴ spre sfârșitul anului în care a fost adoptată, discursul s-a schimbat. Nemulțumirile s-au concentrat asupra faptului că meseriașii au avut prea puțini reprezentanți în conducerea Casei centrale, astfel că îndreptarea unor neajunsuri nu s-a putut face. La acel moment, a fost criticată și tendința de centralizare a legii și lipsa de autonomie a corporațiilor, considerând că vechile organizații de la 1902 erau, conform autorului, mai democratice. Pentru îmbunătățirea situației, s-a cerut autonomia corporațiilor și o Casă centrală formată numai din meseriași⁶⁵.

Nu putem aprecia efectul reorganizării meseriilor din anul 1912, mai ales din cauza faptului că până în 1914 nu au mai existat evaluări ale corporațiilor și breslelor. În scurta perioadă dintre adoptarea legii și izbucnirea războiului mondial, atitudinea grupărilor politice nu s-a schimbat în mod semnificativ. Social-democrații au continuat să se opună vehement, mișcarea meseriașilor a rămas decepționată de efectele legii, iar liberalii nu au operat nici o modificare în perioada scursă între momentul venirii lor la guvernare și vara anului 1914 când războiul european izbucnit.

În concluzie, Corporațiile au fost rezultatul a doi factori, mai precis a presiunii puse de meseriași în perioada 1900-1902, dar și a dorinței elitelor politice de organizare a meseriilor. Punctul comun dintre cele două părți a fost naționalismul și protecționismul, însă măsurile luate nu au mulțumit mișcarea meseriașilor. În rândul muncitorilor, organizațiile corporatiste s-au dovedit a fi nepopulare, dovadă fiind și rata scăzută a lucrătorilor care și-au plătit cotizația cu regularitate. Nerespectarea obligațiilor de către membri, poate fi pusă și pe lipsa unei tradiții organizatorice, căci și organizațiile social-democrate au avut probleme cu atragerea, și mai apoi menținerea muncitorilor în sindicate, însă a fost și o reacție la problemele din cadrul corporațiilor.

Anexă

Corporațiile din mediul urban și rural după numărul de membri în anul 1908⁶⁶

Județ	Localitate	Numele corporației și numărul de membri	Numărul de membri în corporație	Numărul meseriașilor înscriși în corporații
Argeș	Pitești	Corporația Sf. Gheorghe	1.592	3.401
	Pitești	Corporația constructorilor	1.230	
	Curtea de Argeș	Corporația meseriașilor uniți	579	
Bacău	Bacău	Corporația Meseriilor unite	1.149	2.126
	Târgu Ocna	Corporația Meseriilor unite	669	
	Moinești	Corporația Meseriilor unite	308	
Botoșani	Botoșani	Corporația I Moldova	2.501	4.694
	Botoșani	Corporația II Moldova	1.099	
	Botoșani	Corporația III Moldova	1.094	

Brăila	Brăila	Corporația Cojocarilor	2.459	7.814
	Brăila	Corporația Dulgherilor	1.833	
	Brăila	Corporația Mecanicilor	1.413	
	Brăila	Corporația Cizmarilor	905	
	Brăila	Corporația Rotarilor	501	
	Brăila	Corporația Bărbierilor	703	
Buzău	Buzău	Corporația Meseriilor unite	2.154	2.832
	Mizil	Corporația Sf. Treime	678	
Constanța	Constanța	Corporația Breslelor unite	1.639	4.304
	Constanța	Corporația Fer și metal	977	
	Cernavodă	Corporația Meseriilor unite	384	
	Hârșova	Corporația Meseriilor unite	564	
	Medgidia	Corporația Principele Nicolae	337	
	Ostrov	Corporația Mihai Bravul	403	
Covurlui	Galați	Corporația Meseriilor diverse	2.052	5.492
	Galați	Corporația Cizmarilor	1.086	
	Galați	Corporația Lemnarilor	1.081	
	Galați	Corporația Metalurgică	1.069	
	Galați	Corporația Bărbierilor	204	
Dâmbovița	Târgoviște	Corporația Meseriilor unite	1.737	2.018
	Găești	Corporația Meseriilor unite	281	
Dolj	Craiova	Corporația Croitorilor	1.058	8.435
	Craiova	Corporația Cojocarilor	583	
	Craiova	Corporația Fierarilor	687	
	Craiova	Corporația Mecanicilor	812	
	Craiova	Corporația Tipografilor	885	
	Craiova	Corporația Constructorilor	1.791	
	Craiova	Corporația Cizmarilor	1.049	
	Băilești	Corporația Meseriilor unite	602	
	Calafat	Corporația Meseriilor unite	486	
	Cetatea	Corporația Meseriilor unite	243	
	Plenița	Corporația Meseriilor unite	239	
Dorohoi	Dorohoi	Corporația Meseriilor unite	2.126	2.126
Fălciu	Huși	Corporația Meseriilor unite	1.548	1.548
Gorj	Târgu Jiu	Corporația Meseriilor unite	1.002	1.197
	Peșteana	Corporația Meseriilor unite	195	

Ialomița	Călărași	Corporația Știrbei Vodă	2.395	2.395
Iași	Iași	Corporația Hârnicia	1.937	6.622
	Iași	Corporația Fierarilor, lăcătușilor, caretașilor	382	
	Iași	Corporația Dulgherilor	420	
	Iași	Corporația Artelor Grafice	275	
	Iași	Corporația Bărbierilor, zugravilor, vopsitorilor	349	
	Iași	Corporația Brutarilor	500	
	Iași	Corporația Meseriașilor de încălțăminte	2.759	
Ilfov	București	Corporația Lăcătușilor	1.960	32.609
	București	Corporația Regele Carol	865	
	București	Zugravilor, vopsitorilor, pictorilor	733	
	București	Dogarilor, scărarilor, parchetarilor	964	
	București	Corporația Cofetarilor	280	
	București	Corporația Blănarilor, cojocarilor	532	
	București	Corporația Artelor grafice	1.979	
	București	Corporația Bărbierilor	947	
	București	Corporația Plăpumarilor	1.052	
	București	Corporația Brutarilor	1.284	
	București	Corporația Mecanicilor	1.046	
	București	Corporația Curelarilor, șelarilor	874	
	București	Corporația Tâmplarilor	2.438	
	București	Corporația Zidarilor, dulgherilor	2.887	
	București	Corporația Tinichigiilor	1.654	
	București	Corporația Croitorilor	6.146	
	București	Corporația Meseriașilor de încălțăminte	5.987	
	Oltenița	Corporația Meseriilor unite	981	

Mehedinți	Turnu Severin	Corporația Cizmarilor	459	3.837
	Turnu Severin	Corporația Cojocarilor	284	
	Turnu Severin	Corporația Meseriilor unite	2.256	
	Baia de Aramă	Corporația Meseriilor unite	159	
	Glagova	Corporația Meseriilor unite	230	
	Strehaia	Corporația Meseriilor unite	449	
Muscel	Câmpulung	Corporația Breslelor Unite	1.241	1.241
Neamț	Piatra Neamț	Meseriilor unite Sf. Const. și Elena	1.771	2.717
	Piatra Neamț	Corporația Meseriilor unite	704	
	Buhuși	Sf. Gheorghe	242	
Olt	Slatina	Corporația Meseriilor unite	726	726
Prahova	Ploiești	Corporația Bărbierilor	741	7.469
	Ploiești	Corporația Croitorilor	887	
	Ploiești	Corporația Cizmarilor	1.371	
	Ploiești	Corporația Constructorilor	1.401	
	Ploiești	Corporația Mecanicilor	672	
	Sinaia	Leagănul Dinastiei Românilor	288	
	Câmpina	Corporația Meseriilor unite	1.497	
	Vălenii de Munte	Corporația Telejeanul	612	
Putna	Focșani	Corporația Meseriilor unite	1.898	1.898
Rm. Sărat	Râmnicu Sărat	Corporația Sf. Constantin și Elena	1.256	2.590
	Râmnicu Sărat	Corporația Sf. Treime Grupa II	944	
	Râmnicu Sărat	Corporația Sf. Spiridon	390	
Roman	Roman	Corporația Meseriilor unite	1.427	1.427
Romanați	Caracal	Corporația Meseriilor unite	1.628	2.041
	Corabia	Corporația Meseriilor unite	413	
Suceava	Fălticeni	Corporația Meseriilor unite	905	905
Tecuci	Tecuci	Corporația Meseriilor unite	1.251	1.251
Teleorman	Turnu Măgurele	Corporația Meseriașilor	901	4.324
	Roșiori de Vede	Corporația Meseriilor unite	1.318	
	Alexandria	Corporația Meseriilor unite	1.823	
	Zimnicea	Corporația Meseriilor unite	282	
Tutova	Bârlad	Corporația I Bârlad	1.896	1.896

Tulcea	Tulcea	Corporația Meseriilor unite	1.426	2.813
	Babadag	Corporația Meseriilor unite	688	
	Măcin	Corporația Meseriilor unite	246	
	Sulina	Corporația Meseriilor unite	453	
Vâlcea	Rm. Vâlcea	Corporația Meseriilor unite	1.204	1.887
	Bălcești	Corporația Meseriilor unite	213	
	Drăgășani	Corporația Meseriilor unite	470	
Vaslui	Vaslui	Corporația Meseriilor unite	1.015	1.015
Vlașca	Giurgiu	Corporația Grupului I	1.882	2.191
	Giurgiu	Corporația Grupului II	309	
Total		Total corporații: 114		Total membri: 127.841

Acknowledgement: Acest proiect este finanțat de Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării prin Programul 1 – Dezvoltarea sistemului național de cercetare-dezvoltare, Subprogram 1.2 – Performanță instituțională- Proiecte de finanțare a excelenței în CDI, Contract nr. 28PFE/30.12.2021.

Note

1. Pentru analiza fenomenului corporatist în România, vezi și Dan-Alexandru Săvoaia, *Forme de organizare muncitorească în spațiul românesc (1921-1947): între internaționalism sindical și corporatism național*, (Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2022), 35-44, 149-192.
2. Victor Rizescu, „Începuturile statului bunăstării pe filiera românească. Scurtă retrospectivă a etapelor unei reconceptualizări”, *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, nr. 1 (2018): 51.
3. Șt. Chicoș, „Meseriașul român și legea meseriilor”, *Universul*, anul XXIV, nr. 333, 334, 335, 336, 337, 339, decembrie 1906.
4. Mihail Manoilescu, *Secolul corporatismului. Teoria corporatismului integral și pur*, trans. Dimitrie Livezeanu, (București, Editura „Națională-Ciornei” S.A., 1934); Mihail Manoilescu, *Filozofia și doctrina corporatistă*, (București: Tipografia ziarului „Universul”, 1934).
5. O subdiviziune a corporațiilor conform Legii Nenițescu din 1912.
6. Vezi și I. Iacoș, V. Petrișor, „Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporațiilor (1902-1908)”, *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, nr. 5 (1962): 117-147.
7. Săvoaia, *Forme de organizare muncitorească în spațiul românesc*, 37.
8. „Lege pentru meserii. Proiectul guvernului”, *Epoca*, anul III, ediția a II-a, nr. 834, 6 septembrie 1888, 2.
9. Manoilescu, *Filozofia și doctrina corporatistă*, 11.
10. G. Tașcă, *Politica socială a României (legislația muncitorească)* (București: [s.ed.], 1940), 171-172.
11. Dionisie Pop Marțian, *Economia socială*, (București: Imprimeria Mitropolitului Nifon, 1858), 1-2.
12. „Legea asupra meseriilor”, *Epoca*, anul VII, nr. 1.589, 5 februarie 1901, 1.
13. „Legea breslelor”, *Epoca*, anul VII, nr. 1.582, 4 februarie 1901, 1.
14. R. „Turburările singeroase de eri”, în *Adevărul*, anul XV, nr. 4.506, 14 februarie 1902, 1.
15. Termenul de „corporație” a avut o conotație negativă în spațiul francez datorită faptului că a fost văzută ca o structură a Vechiului Regim.
16. B.M. Missir, „Proiect de lege pentru organizarea meseriilor”, în *Voința Națională*, anul XIX, ediția a III-a, nr. 5.055, 12 (25) februarie 1902, 1-2.
17. „Discursul Dr. I. Radovici”, *Voința Națională*, anul XIX, ediția a III-a, nr. 5.087, 22 februarie (7 martie) 1902, 1-2.
18. Manoilescu, *Secolul corporatismului*, 265-267.
19. Rizescu, „Începuturile statului bunăstării pe filiera românească”, 51.

20. Cristi Pantelimon, *Sociologia corporatismului și a capitalismului*, (Craiova: Beladi, 2007), 243-244.
21. „Legea breslelor”, în *Epoca*, anul IV, ediția a II-a, nr. 954, 24 ianuarie (5 februarie) 1889, 1.
22. „Întrunirea de la Ateneu”, *Epoca*, anul IV, ediția a II-a, nr. 954, 24 ianuarie (5 februarie) 1889, 2.
23. Șt. Chicoș, „Meseriașul român și legea meseriilor”, *Universul*, anul XXIV, nr. 333, 4 decembrie 1906, 1.
24. Șt. Chicoș, „Meseriașul român și legea meseriilor”, *Universul*, anul XXIV, nr. 337, 8 decembrie 1906, 1.
25. Șt. Chicoș, „Meseriașul român și legea meseriilor”, *Universul*, anul XXIV, nr. 339, 10 decembrie 1906, 1.
26. „Proiectul de lege pentru asigurarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești”, *Universul*, anul XXIX, nr. 314, 15 noiembrie 1911, 5.
27. Iacoș, Petrișor, „Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporațiilor (1902-1908)”, 122.
28. Al. Ionescu, „Dezordinele meseriașilor”, *România Muncitoare*, anul I, nr. 7, 17 februarie 1902, 1.
29. I.N. Armașu, „Legea Meseriilor”, *România Muncitoare*, anul I, nr. 3, 20 ianuarie 1902, 1.
30. „Legea Meseriilor. Interview cu d. I. Nădejde”, *România Muncitoare*, anul I, nr. 3, 20 ianuarie 1902, 2.
31. Reporter, „Falimentul corporațiilor. Interview cu d. Al. Ionescu, președintele Corporației Artelor Grafice”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul V, nr. 15, 23 aprilie 1909, 3-4.
32. I.P. Stegaru, „Lucrătorii și corporațiile”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul I, nr. 3, 30 martie 1905, 1; „În organizații. Cercul România Muncitoare. Ședința de la 10 iunie”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul II, nr. 16, 18-25 iunie 1906, 3; b. „Legea meseriilor și muncitorii”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul II, nr. 40, 3-10 decembrie 1906, 2-3; I.C. Frimu, „Corporații și sindicate”, *Calendarul Muncii 1907*, 131-135.
33. „Prima noastră conferință”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul II, nr. 25, 20-27 august 1906, 2, 5.
34. Iacoș, Petrișor, „Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporațiilor (1902-1908)”, 138-141.
35. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond *Amintiri, memorii și însemnări*, Inv. 3086, Dos. 439, 21.
36. „Lege pentru organizarea meseriilor”, în C. Hamangiu, *Codul General al României*, Vol. III, (București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1903), 4.585-4.602.
37. *Ancheta cu privire la meseriași și la aplicarea legii pentru organizarea meseriilor*. Partea I, (București: Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1908), XIII.
38. D.H., „Nepăsarea autorităților”, *Meseriașul Român*, anul VIII, nr. 42, 16 septembrie 1907, 1.
39. „Constituirea camerei meseriilor”, *Meseriașul român*, anul IV, nr. 30, 15 iunie 1903, 1.
40. „Alegerea membrilor la Camera meseriilor”, *Meseriașul Român*, anul IV, nr. 27, 25 mai 1903, 1.
41. „Darea de seamă de lucrările Camerei de meserii”, *Meseriașul Român*, anul V, nr. 39, 15 august 1905, 2.
42. Tache Georgescu, „Pentru d. Sturza”, *Meseriașul român*, anul IV, nr. 8, 12 ianuarie 1903, 1.
43. Pentru lista completă a corporațiilor din mediul urban și rural, vezi Anexa.
44. Trimbițaș, „Prima corporație”, *Meseriașul Român*, anul IV, nr. 8, 12 ianuarie 1903, 1.
45. Trimbițaș, „Balamuc! Zăpăceală!”, *Meseriașul Român*, anul IV, nr. 16, 9 martie 1903, 1.
46. *Ancheta cu privire la meseriași și la aplicarea legii pentru organizarea meseriilor*. Partea a II-a, (București: Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1909), VIII-X.
47. „Starea financiară a Corporațiilor”, *Meseriașul Român*, anul VII, nr. 42, 20 august 1906, 1.
48. *Ancheta cu privire la meseriași*. Partea a II-a, X-XII.
49. Vezi și V.P., „Potolirea agitației meseriașilor din Pitești”, *Facla*, anul IV, nr. 47, 20 noiembrie 1913, 2; „Agitație împotriva legii meseriilor”, *Facla*, anul V, nr. 225, 1 iunie 1914, 2; Un tipograf, „De la Corporația Artelor Grafice”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul I, nr. 24, 14 august 1905, 4; Asistent, „Neregulile de la corporația tâmplarilor”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul I, nr. 27, 4 septembrie 1905, 3; Șt. Ionescu, „Cum se aplică regulamentul corpor. lăcătușilor, fierarilor”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul II, nr. 4, 26 (2) martie 1906, 2-3; Or, „Jaful de la corporații”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul II, nr. 22, 30 (6) iulie, 1906, 3; Martor ocular, „Dela corporația meseriașilor din Bacău”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul III, nr. 25, 19-26 august, 1907, 4; Delavlașca, „Președintele corporației croitorilor, bătaș”, *România Muncitoare*, seria a II-a, anul V, nr. 42, 26 iulie 1909, 3.
50. „Din Pitești”, *Meseriașul Român*, anul V, nr. 13, 15 februarie 1904, 2; Neagu, „O nouă călcare a Legei Meseriilor”, *Meseriașul Român*, anul V, nr. 16, 7 martie 1904, 1; Licurici, „Neregularitățile dela Corporația croitorilor din Craiova”, *Meseriașul Român*, anul X, nr. 6, 23 noiembrie 1906, 2-3; „Panamaua dela corporația tinichigiilor din capitală”, *Meseriașul Român*, anul XI, nr. 6, 12 septembrie 1910, 1-2.
51. „Statutele pentru casa de ajutor”, *Meseriașul Român*, anul IV, nr. 18, 23 martie 1905, 3.
52. *Ancheta cu privire la meseriași*. Partea a II-a, 102-109.
53. „Aplicarea legii meseriilor”, *România Economică*, anul V, nr. 40, 5 (18) octombrie 1903, 6.
54. „Statutul birourilor de plasare”, *Meseriașul Român*, anul VIII, nr. 40, 2 septembrie 1907, 3.
55. Șt. Chicoș, „Meseriașul român și legea meseriilor IV”, *Universul*, anul XXIV, nr. 336, 7 decembrie 1906, 1.
56. „Din provincie. Corporația din Galați”, *Meseriașul Român*, anul V, nr. 23, 25 aprilie 1904, 2.
57. <https://legislatie.just.ro/Public/DetailiDocument/160213>, accesat la 01.06.2023.

58. „Proiectul de lege pentru asigurarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești”, *Universul*, anul XXIX, nr. 314, 15 noiembrie 1911, 5.
59. „Cum protejează conservatorii Munca Națională”, *Supliment la ziarul „Voința Națională”*, nr. 7966.
60. „D-l M. G. Orleanu despre legea meseriilor și asigurărilor muncitorești”, *Voința Națională*, anul XXVIII, nr. 7905, 14 decembrie 1911, 1.
61. „Corpurile legiuitoare. Discuția proiectului de lege pentru organizarea meseriilor”, *Universul*, anul XXIX, nr. 341, 12 decembrie 1911, 3.
62. C. Racovki, *Țos Legea Meseriilor! Ce nu vrem și ce vrem*, Ediția a II-a, (București: Cercul de Editură Socialistă, 1913), *passim*.
63. „Meseriașii și reforma D-lui ministru D.S. Nenițescu”, *Universul*, anul XXIX, nr. 341, 12 decembrie 1911, 1.
64. „Noul proiect de lege și triumful cauzei noastre”, *Meseriașul Român*, anul XII, nr. 6, 1 decembrie 1911, 1-3.
65. „Clubul meseriașilor față de noua Lege a Meseriilor”, *Meseriașul Român*, anul XII, nr. 16, 25 noiembrie 1912, 1.
66. *Ancheta cu privire la meseriași*. Partea a II-a, p. 1-2.

Bibliography

- “Alegerea membrilor la Camera meseriilor” [Election of Members to the Chamber of Trades]. *Meseriașul Român* IV, no. 27, 25 mai 1903.
- “Aplicarea legii meseriilor” [Application of the law on Trades]. *România Economică* V, no. 40, October 5, 1903.
- “Clubul meseriașilor față de noua Lege a Meseriilor” [Tradesmen’s Club on the new Trades Act]. *Meseriașul Român* XII, no. 16, November 25, 1912.
- “Constituirea camerei meseriilor” [The Founding of the Chamber of Trades]. *Meseriașul român* IV, no. 30, June 15, 1903.
- “Corpurile legiuitoare. Discuția proiectului de lege pentru organizarea meseriilor” [The Parliament. Debating the Draft Law for the Organization of Trades]. *Universul* XXIX, no. 341, December 12, 1911.
- “Cum protejează conservatorii Munca Națională” [How Conservatives are Protecting the National Work]. *Supliment la ziarul „Voința Națională”*, no. 7966.
- “D-l M. G. Orleanu despre legea meseriilor și asigurărilor muncitorești” [Mr. M.G. Orleanu about the Law for Trades and Insurance]. *Voința Națională* XXVIII, no. 7905, December 14, 1911.
- “Darea de seamă de lucrările Camerei de meserii” [Report on the Work of the Chamber of Trades]. *Meseriașul Român* V, no. 39, August 15, 1905.
- “Din Pitești” [From Pitești]. *Meseriașul Român* V, no. 13, February 15, 1904.
- “Din provincie. Corporația din Galați” [From the Province. Corporation from Galați]. *Meseriașul Român* V, no. 23, April 25, 1904.
- “Discursul Dr. I. Radovici” [Dr. I. Radovici’s Speech]. *Voința Națională* XIX, no. 5087, February 22 (March 7), 1902.
- “În organizații. Cercurile. Cercul România Muncitoare. Ședința de la 10 iunie” [In Organizations. The Working Romania Circle. The Meeting from July 10th]. *România Muncitoare* II, no. 16, June 18-25, 1906.
- “Lege pentru meserii. Proiectul guvernului” [Trades Act. The Government’s Project]. *Epoca* III, no. 834, September 6, 1888.
- “Legea asupra meseriilor” [Trades Act]. *Epoca* VII, no. 1589, February 5, 1901.
- “Legea breslelor” [Guilds Act]. *Epoca* VII, no. 1582, February 4, 1901.
- “Legea breslelor” [Trades Act]. *Epoca* IV, no. 954, January 24, 1889.
- “Legea Meseriilor. Interviu cu d. I. Nădejde” [Trades Act. Interview with Mr. I. Nădejde]. *România Muncitoare* I, no. 3, January 20, 1902.
- “Meseriașii și reforma D-lui ministru D.S. Nenițescu” [The Tradesmen and Mr. D.S. Nenițescu’s Reform]. *Universul* XXIX, no. 341, December 12, 1911.
- “Noul proiect de lege și triumful cauzei noastre” [The New Draft Law and the Triumph of Our Cause]. *Meseriașul Român* XII, no. 6, December 1, 1911.
- “O nouă călcare a Legii Meseriilor” [A new breach of the Trades Act]. *Meseriașul Român* V, no. 16, March 7, 1904.
- “Panamaua dela corporația tinichigiilor din capitală” [The Scandal from the Tinsmiths’ Corporation in the Capital]. *Meseriașul Român* XI, no. 6, September 12, 1910.
- “Prima noastră conferință” [Our first Conference]. *România Muncitoare* II, no. 25, August 20-27, 1906.
- “Proiectul de lege pentru asigurarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești” [Draft Law for the Insurance of Trades, Credit and Workers’ Insurance]. *Universul* XXIX, no. 314, November 15, 1911.
- “Proiectul de lege pentru asigurarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești” [Draft Law for the Insurance of Trades, Credit and Workers’ Insurance]. *Universul* XXIX, no. 314, November 15, 1911.
- “Statutele pentru casa de ajutor” [Statutes for the Mutual Aid House]. *Meseriașul Român* IV, no. 18, March 23, 1905.
- “Statutul birourilor de plasare” [Statutes of the Placement Offices]. *Meseriașul Român* VIII, no. 40, September 2, 1907.
- Ancheta cu privire la meseriași și la aplicarea legii pentru organizarea meseriilor*. Part I [Inquiry into Tradesmen and the Application

- of the Law for the Organisation of Trades. Part II]. Bucharest: Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1908.
- Ancheta cu privire la meseriași și la aplicarea legii pentru organizarea meseriilor*. Partea a II-a [Inquiry into Tradesmen and the Application of the Law for the Organisation of Trades. Part II]. Bucharest: Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1909.
- Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond *Amintiri, memorii și însemnări*, Inv. 3086, Dos. 439.
- Armașu, I.N. „Legea Meseriilor” [Trades Act]. *România Muncitoare* I, no. 3, January 20, 1902.
- Asistent. “Neregulile de la corporația tâmplarilor” [Irregularities from the Carpenters’ Corporation]. *România Muncitoare* I, no. 27, September 4, 1905.
- “Legea meseriilor și muncitorii” [The Trades Act and the Workers]. *România Muncitoare* II, no. 40, December 3–10, 1906.
- Chicoș, Șt. “Meseriașul român și legea meseriilor IV” [The Romanian Tradesman and the Trades Act IV]. *Universul* XXIV, no. 336, December 7, 1906.
- Chicoș, Șt. “Meseriașul român și legea meseriilor” [The Romanian Tradesman and the Trades Act]. *Universul* XXIV, no. 333, December 4, 1906.
- Chicoș, Șt. “Meseriașul român și legea meseriilor” [The Romanian Tradesman and the Trades Act]. *Universul* XXIV, no. 337, December 8, 1906.
- Chicoș, Șt. “Meseriașul român și legea meseriilor” [The Romanian Tradesman and the Trades Act]. *Universul* XXIV, no. 339, December 10, 1906.
- Coteanu, Ioan, Luiza Seche, and Mircea Seche, eds. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române* [The Explanatory Dictionary of the Romanian Language]. Bucharest: Univers Enciclopedic Gold, 2012.
- D.H. “Nepăsarea autorităților” [The carelessness of the authorities]. *Meseriașul Român* VIII, no. 42, September 16, 1907.
- Delavlașca. “Președintele corporației croitorilor, bătaș” [The President of the Tailors’ Corporation, a Bully]. *România Muncitoare* V, no. 42, July 26, 1909.
- Frimu, I. C. “Corporații și sindicate” [Corporations and Trade Unions]. *Calendarul Muncii* 1907.
- Georgescu, Tache. “Pentru d. Sturza” [for Mr. Sturza]. *Meseriașul român* IV, no. 8, January 12, 1903.
- Hamangiu, C. *Codul General al României*, Vol. III [General Code of Romania]. Bucharest: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1903.
- Iacoș, I. and V. Petrișor. “Lupta clasei muncitoare din România împotriva corporațiilor (1902–1908)” [The Struggle of the Working Class in Romania against the Corporations (1902–1908)]. *Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, no. 5 (1962): 117–147.
- Ionescu, Al. “Dezordinele meseriașilor” [Tradesman’s Disturbances]. *România Muncitoare* I, no. 7, February 17, 1902.
- Ionescu, Șt. “Cum se aplică regulamentul corpor. lăcătușilor, fierarilor” [How the Regulation of the Locksmiths and Smiths Corporation is applied]. *România Muncitoare* II, no. 4, March 26, 1906.
- Licurici. “Neregularitățile dela Corporația croitorilor din Craiova” [Irregularities at the Craiova Tailors’ Corporation]. *Meseriașul Român* X, no. 6, November 23, 1906.
- Manoilescu, Mihail. *Secolul corporatismului. Teoria corporatismului integral și pur* [The Century of Corporatism. The Theory of Full and Pure Corporatism], translated by Dimitrie Livezeanu. Bucharest, Editura „Națională-Ciornei” S.A., 1934.
- Martor ocular. “Dela corporația meseriașilor din Bacău” [From the Tradesmen’s Corporation in Bacău]. *România Muncitoare* III, no. 25, August 19–26, 1907.
- Missir, B. M. “Proiect de lege pentru organizarea meseriilor” [Draft Law on the Organisation of Trades]. *Voința Națională* XIX, no. 5055, February 12, 1902.
- Or. “Jaful de la corporații” [Theft from Corporations]. *România Muncitoare* II, no. 22, July 30, 1906.
- Pantelimon, Cristi. *Sociologia corporatismului și a capitalismului* [The Sociology of Corporatism and Capitalism]. Craiova: Beladi, 2007.
- Racovki, C. *Jos Legea Meseriilor! Ce nu vrem și ce vrem*, second edition [Down with the Craft Law! What We Don’t Want and What We Do Want]. Bucharest: Cercul de Editură Socialistă, 1913.
- Reporter. “Falimentul corporațiilor. Interview cu d. Al. Ionescu, președintele Corporației Artelor Grafice” [Corporation’s Bankruptcy. Interview with Mr. Al. Ionescu, the President of the Graphic Arts Corporation]. *România Muncitoare* V, no. 15, April 23, 1909.
- Rizescu, Victor. “Începuturile statului bunăstării pe filiera românească. Scurtă retrospectivă a etapelor unei reconceptualizări” [The Beginnings of the Romanian Welfare State. A Short Retrospective of the Stages of a Reconceptualization]. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, no. 1 (2018): 35–56.
- Săvoaia, Dan-Alexandru. *Forme de organizare muncitorească în spațiul românesc (1921–1947): între internaționalism sindical și corporatism național* [Forms of Labour Organisation in Romania (1921–1947): Between Trade Union Internationalism and National Corporatism]. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2022.
- Stegaru, I.P. “Lucrătorii și corporațiile” [Workers and Corporations]. *România Muncitoare* I, no. 3, March 30, 1905.
- Trimbițaș. “Balamuc! Zăpăceală!” [Mess! Confusion!]. *Meseriașul Român* IV, no. 16, March 9, 1903.
- Trimbițaș. “Prima corporație” [The First Corporation]. *Meseriașul Român* IV, no. 8, January 12, 1903.
- Un tipograf. “De la Corporația Artelor Grafice” [From the Corporation of Graphic Arts]. *România Muncitoare* I, no. 24, August 14, 1905.
- V.P. “Potolirea agitației meseriașilor din Pitești” [Calming of Tradesmen agitation in Pitești]. *Facla* IV, no. 47, November 20, 1913